

Stuk voor stuk stoere vrouwen

Voor de moeder van filmproducent/documentairemaker Pieter van Huystee was 'het jappenkamp' geen gespreksonderwerp. In 2Doc: Als ik mijn ogen sluit - Leven met de Japanse kampen stelt hij overlevenden vragen die hij haar niet meer kan stellen.

TEKST BRAM DE GRAAF, BEELD: PIETER VAN HUYSTEE, NATIONAAL ARCHIEF, SHUTTERSTOCK

Tienduizenden Nederlandse vrouwen en kinderen werden tijdens de Tweede Oorlog in Nederlands-Indië door de Japanners geïnterneerd in kampen. Onder hen de in 1929 op Sumatra geboren moeder van Pieter van Huystee (68). "Tijdens een kantoorlunch met stagiaires vertelde ik daarover", zegt hij. "Veel van hen hadden een soortgelijke familiehistorie, zo bleek. 'Maak hier een mooi stageproject van', zei ik. Maar die avond bedacht ik dat ik dit zelf wilde maken. Ik had mijn overleden moeder nog zo veel willen vragen over dat kamp: ik zou die vragen aan andere

'Ik ben blij dat de energie die ik erin heb gestopt de moeite waard is geweest'

overlevenden kunnen stellen. Over dat kampleven bestaan weinig films en is geen archiefmateriaal. Ik was nieuwsgierig. Hoe zag zo'n kamp eruit? Waar sliepen mensen? Hoe ging dat met eten? Stal men eten van elkaar? Wat zou ik hebben gedaan in zo'n situatie? En hoe ga je met zoiets om in je latere leven?"

'Lekker in de zon'

Toen Japan op 15 augustus 1945 capituleerde, waren duizenden vrouwen en kinderen gestorven door honger, ziekten, gebrek aan medicijnen en mishandeling. Maar voor de overlevenden was het leed niet voorbij. "Ze dachten: nu zijn we vrij! Maar na twee dagen moesten ze terug het kamp in omdat Soekarno de onafhankelijkheid van Indonesië had uitgeroepen en Indonesische jongeren de jacht hadden ingezet op Nederlanders."

Nadat de orde enigszins was hersteld, konden ze gerepatriëerd worden naar Nederland. Maar daar was geen interesse voor hun verhalen. 'Jullie zaten lekker in de zon', hoorden ze vaak. 'Wij hadden de hongerwinter.' En dus zwegen ze. Dat zwijgen had ook impact op hun kinderen en kleinkinderen.

Hoewel Van Huystee zelf geen zwijgende moeder had, vertelde ze niet veel. "Het kamp was gewoon geen gespreksonderwerp." Wat hij wel weet: ze zat als puber in het beruchte Tjidengkamp in Batavia, het huidige Jakarta, dat werd geleid door de sadistische militair Kenichi Sonei. "Mijn moeder was daardoor nogal antiautoritair geworden, iets wat ik een beetje overgenomen heb. Als ze een douanier zag, dan raakte ze ontregeld door dat uniform."

Over het kamp had ze een paar verhalen. "Bijvoorbeeld dat ze met haar vriendinnen over de schutting hing en ze als spel gingen raden hoeveel lijken er die dag uit het kamp werden gedragen."

Vergeeten kampverleden

De desinteresse voor het Indische oorlogsverleden kwam omdat alle aandacht – terecht, aldus zijn moeder – uitging naar de Joodse vrouwen. "Meer vrouwen in mijn film zeiden dat. Het klinkt, zeker vandaag de dag, natuurlijk erg beladen en vereist veel nuance. Gezien het gebeurde in de vernietigingskampen is het ook logisch dat daar meer aandacht voor was. Pas sinds 1980 werd er vaker gesproken en geschreven over de Japanse kampen."

In zijn film laat Van Huystee de geïnterviewde vrouwen hun ogen sluiten, waardoor hun 'vergeten'

kampverleden komt bovendrijven. Zoals het voedselgebrek, de continue angst, het diepe buigen voor de wrede kampbewakers. Soms moesten ze urenlang in de zon staan, of de hele nacht buiten in de regen. "Het zijn stuk voor stuk stoere vrouwen. Hun kinderen zeiden allemaal: 'Wees voorzichtig met mijn moeder!' Ze waren bang dat ik oude wonden zou openrijten, maar die vrouwen wilden het liefst dat ik meteen langskwam. Niemand toonde zich zielig. Een openbaring, vond ik." Door de gesprekken herbeleefde hij de geschiedenis van zijn moeder en ging die in een andere context zien. "In mijn ogen werd ze meer een overlever, en kon ik gaten in haar verhaal invullen."

Gehoord worden

Zijn film wordt nu in besloten gezelschap vertoond, waarbij Van Huystee toelichting geeft. "Vaak komen mensen na afloop naar voren met materiaal van hun overleden vader of moeder die ook in zo'n kamp zat. Waarom? Toch om gehoord te worden, denk ik. Eindelijk kunnen ze hun familieverhaal kwijt. Als filmmaker ben ik dan blij dat al die energie die ik erin heb gestopt de moeite waard is geweest. Ik merk dat ik, nu ik ouder ben, gevoeliger voor het onderwerp ben en mezelf steeds meer vragen stel, zoals: 'Hoe sta ik hierin?' Het is ook mijn geschiedenis geworden."

2Doc: Als ik mijn ogen sluit - Leven met de Japanse kampen | donderdag 15 augustus | NTR | 22.10

Meer Indië-herdenkingen

- **Recht op tranen (titel wij-zigt nog)**

Hans Goedkoop spreekt met kleinkinderen en achterkleinkinderen van Molukkers die tijdens de Tweede Wereldoorlog trouw waren aan Nederland. Wat waren de gevolgen?

Dinsdag en woensdag | NTR | NPO 2 | 20.35

- **Nationale Herdenking 15 augustus 1945**

De herdenkingsplechtigheid bij het Indisch Monument in Den

Haag, waarbij wordt stilgestaan bij de Japanse capitulatie in Zuidoost-Azië.

Donderdag | NOS | NPO 1 | 18.45

- **2Doc: Als ik mijn ogen sluit - Leven met de Japanse kampen**

Donderdag | NTR | NPO 2 en NPO Start | 22.10

